

Mr Miroslav Savanović,
potpukovnik, dipl. inž.

NABAVKA I OCENA KVALITETA REZERVNIH DELOVA ZA POTREBE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Rezime:

U radu su obrađeni problemi vezani za nabavku rezervnih delova (r/d) za potrebe Vojske Jugoslavije (VJ) u uslovima trgovinskog embarga i neregularnih uslova na tržištu. Prikazana je struktura izvora iz kojih se VJ snabdeva sa r/d za potrebe održavanja TMS i obim potreba za r/d. Analizirano je sadašnje stanje ulazne kontrole kvaliteta r/d i mogućnosti njenog obezbeđenja u uslovima kada je VJ prinuđena da ih nabavlja iz različitih izvora. Ponuđeni su i predlozi koji bi omogućili veću zastupljenost ulazne kontrole kvaliteta r/d u navedenim uslovima. Ključne reči: rezervni delovi, nabavka, kontrola, ocena kvaliteta.

PROCUREMENT AND ASSESSMENT OF QUALITY OF SSPARE PARTS FOR THE YUGOSLAV ARMY

Summary:

The author reviews problems pertaining the procurement of spare parts for the Yugoslav Army in conditions of the commercial embargo and irregular situation in the market. Presented are the structure of sources for procurement of spare parts for the maintenance of different items of matériel of the Yugoslav Army, and the range of its requirements in spare parts. Analysed are the current state of affairs concerning the input control of quality of spare parts, and possibilities of effecting this control in conditions where the Yugoslav Army is forced to procure spare parts from a variety of sources. Solutions which could make possible a more substantial input control of quality of spare parts in such conditions are offered.

Key words: spare parts, procurement, control, quality assessment.

Uvod

Snabdevanje, pored održavanja TMS, predstavlja najvažniji deo tehničkog obezbeđenja VJ. Uporedo sa snabdevanjem pogonskim gorivom i municijom, snabdevanje rezervnim delovima (r/d) predstavlja jedan od najznačajnijih procesa koji direktno utiču na stanje tehničke ispravnosti TMS, i na borbenu gotovost jedinica. Rezervni delovi predstavljaju specifičnu robu, čija

nabavka iziskuje detaljno poznavanje njenih tehničko-tehnoloških i tržišnih karakteristika, a zbog presudnog uticaja na ispravnost i pouzdanost TMS od izuzetne je važnosti obezbeđenje projektovanog kvaliteta r/d, kako pri proizvodnji u fabrikama namenske industrije, tako i pri nabavci od drugih dobavljača. Problem obezbeđenja kvaliteta r/d pri isporuci posebno je kritičan u uslovima prinuđenosti VJ na nabavku od različitih dobavljača putem raznih

alternativnih kanala zbog poznatih uslova trgovinskog embarga i nepovoljnog međunarodnog okruženja. U takvim uslovima nameće se neophodnost osmišljene organizacije ulazne kontrole kvaliteta r/d nabavljenih od dobavljača koji nemaju adekvatnu kontrolu kvaliteta i potrebnu reputaciju u provođenju sistema kvaliteta i garantovanju kvaliteta isporučenih r/d. Ovakva kontrola sprečila bi ulazak r/d koji ne zadovoljavaju zahtevani — projektovani kvalitet u skladišta VJ.

Politika nabavke rezervnih delova u Vojsci Jugoslavije

Nosilac snabdevanja VJ rezervnim delovima i formiranja ratnih materijalnih rezervi (RMR) je Pozadinska baza (PoB) GŠ VJ. Osnovni zadaci ove baze, u vezi sa r/d su:

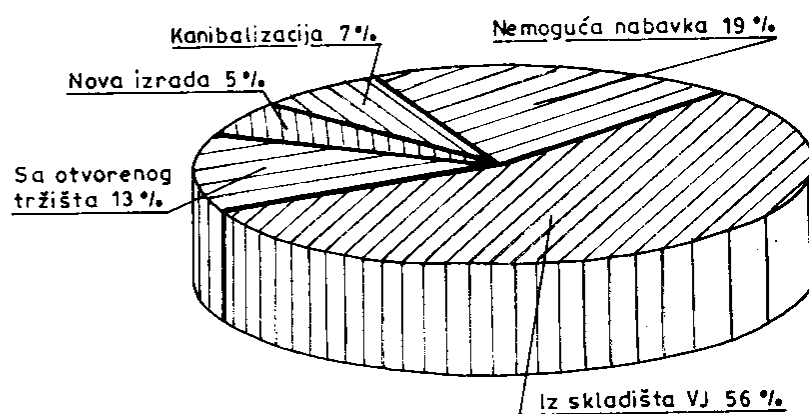
- upravljanje zalihama,
- praćenje stanja rezervi,
- ešeloniranje rezervi,
- raspolaganje sa odobrenim novčanim sredstvima za nabavku,
- izrada specifikacija potrebnih r/d koje služe kao osnova pri pokretanju i ugovaranju isporuka,
- ugovaranje ili učešće u ugovaranju r/d zajedno sa Upravom za snabdevanje Saveznog ministarstva za odbranu (US SMO),
- praćenje isporuka ugovorenih r/d,
- učešće u nomenklaturnoj obradi r/d, itd.

Sistem održavanja TMS je osnovni »potrošač« r/d, a karakteriše ga struktura sa više nivoa hijerarhija, te vertikalne i horizontalne veze između elemenata strukture. Sistemu održavanja TMS prilagođen je sistem snabdevanja r/d. Na vrhu njegove strukture nalazi se PoB GŠ VJ kao nosilac planske i izvršne funkcije snabdevanja sa r/d. Politika snabdevanja r/d u VJ je centralizovana za naoružanje i vojnu op-

remu (NVO) uz mogućnost decentralizovane nabavke na nižim nivoima (k-de armija, PoB armija i jedinice) za manje količine potrošnog materijala (p/m), repromaterijala (r/m) i r/d za TMS iz civilnog programa za hitne opravke.

Rezervni delovi se ugrađuju u TMS u ustanovama i jedinicama za održavanje: tehničkim remontnim zavodima (TRZ), bataljonima remontne podrške (brp), četama, vodovima i odeljenjima za tehničko održavanje.

Prema podacima iz brp, kao jednom od najvećih potrošača r/d, udeo pojedinih izvora iz kojih se dolazi do r/d, prikazan je na slici 1.



Sl. 1 — Struktura rezervnih delova koji se troše u brp

Izborom centralizovane politike nabavke r/d, kao dominantnog načina u snabdevanju, želi se postići racionalnost. Naime, pri ugovaranju treba maksimalno smanjiti cenu r/d po osnovi veličine narudžbe, smanjiti zavisne troškove, onemogućiti nekontrolisano stvaranje zaliha r/d i stvoriti povoljnije uslove za obezbeđenje projektovanog kvaliteta r/d koji ulaze u skladišta r/d VJ.

U obim nabavki r/d koje se vrše preko PoB GŠ VJ, njen značaj, a time i u odgovornost za obezbeđenje kvaliteta r/d, može se uveriti kroz podatke date u tabelama 1 i 2.

Kao nosilac ugovaranja ili učesnik u ugovaranju i kao primalac isporučenih r/d koji vrši njihov prijem, skla-

dištenje i čuvanje, baza je dužna da još od procesa ugovaranja isporuka r/d obezbedi isporuku r/d zahtevanog — projektovanog kvaliteta.

Međutim, obezbeđenje isporuka r/d zahtevanog kvaliteta u uslovima embarga na uvoz NVO, neregularnih

čijem ublažavanju (jer potpunog rešenja nema), treba pristupiti sistemski, angažujući raspoložive potencijale na osmišljen i, situaciji u kojoj se nalazimo, primeren način.

Imajući u vidu uslove pod kojima se r/d nabavljaju korisno je podsetiti

Tabela 1

Broj pokrenutih specifikacija i njihova vrednost za 1993. i 1994. godinu

	1993.		1994.	
	Pokrenuto specifikacija	Vrednost USD	Pokrenuto specifikacija	Vrednost USD
Broj specifikacija za <i>istočno</i> tržište	64	8448000	225	21566000
Broj stavki	2307		9382	
Broj specifikacija za <i>zapadno</i> tržište	52	5550000	193	21362000
Broj stavki	2505		6985	
Broj specifikacija za <i>domaće</i> tržište	85	59787000	209	59104000
Broj stavki	2896		5491	
Ukupan broj specifikacija za <i>sva</i> tržišta	201	73785000	627	102032000
Broj stavki	7708		21858	

uslova poslovanja, kao što su bili hiperinflacija, prestanak proizvodnje i ostanak velikog broja fabrika namenske industrije u otcepljenim republikama, predstavlja vrlo ozbiljan problem

Tabela 2

Broj sklopljenih ugovora i njihova vrednost za 1993. i 1994. godinu

Godina	Broj ugovora	Broj stavki	Vrednost USD
1993.	21	637	2319500
1994.	83	3947	23187740

na jednu praktičnu podelu uslova pod kojima se r/d nabavljaju.

S obzirom na stanje konkurencije, tj. ponude i potražnje na tržištu, r/d se mogu nabavljati:

1. U uslovima *bilateralnog monopola* (na strani potražnje jedan kupac — VJ, a na strani ponude jedan prodavac — preduzeće namenske industrije).

2. U uslovima *monopsona* (na strani potražnje jedan kupac — VJ, a na strani ponude 2 ili više prodavaca).

3. U uslovima *monopola* (na strani potražnje 2 ili više kupaca od kojih

je jedan VJ, a na strani ponude jedan prodavac).

4. U uslovima konkurencije (na strani potražnje 2 ili više kupaca od kojih je jedan VJ, a na strani ponude 2 ili više prodavaca).

Za potrebe VJ r/d dominantno se nabavljaju pod uslovima 1. i 3, dok su uslovi 2. i 4. ređe zastupljeni.

Grupa 3. je izrazito nepovoljna po kupca, dok je grupa 1. nešto povoljnija sa stanovišta odnosa ponude i potražnje, kao i sa stanovišta kontrole kvaliteta, jer je isporučilac uglavnom fabrika namenske industrije koja ima uspostavljen sistem kontrole kvaliteta od strane kupca tj. vojne kontrole kvaliteta proizvoda (VKKP) a neke fabrike imaju već uspostavljen i sistem kvaliteta JUS ISO 9000.

Grupe 2. i 4. predstavljaju po kupca povoljne varijante, ali je sa stanovišta kontrole i garantovanja kvaliteta stanje znatno lošije, jer se često radi o preduzećima koja nemaju uspostavljen sistem kvaliteta, često ni internu fabričku kontrolu kvaliteta, pa čak i različitim trgovačkim preduzećima (privatnim i društvenim) koja r/d nabavljaju alternativnim kanalima, često i preko više posrednika, od nepoznatog proizvođača, bez garancije o kvalitetu ili u poslednje vreme sa atestima sumnjivog kvaliteta i porekla.

U ovakvim slučajevima nameće se potreba institucionalizacije i organizacije sopstvene ulazne kontrole kvaliteta r/d od strane kupca, naravno uz pomoć odgovarajućih ustanova i institucija (TOC, TRZ, instituti, i sl.). Međutim, takva ulazna kontrola kvaliteta često je skupa i organizaciono teško izvodljiva. Za složene r/d, zbog nedostataka odgovarajuće opreme i znanja, čest je slučaj i njene neizvodljivosti. Ovakve situacije su česte u slučajevima kad se moraju kupiti r/d koji se teško nabavljaju iz inostranstva, otcepljenih republika i sl., a nudi ih samo jedan prodavac.

Kontrola kvaliteta r/d koji se nabavljaju za potrebe VJ

Ugovaranje nabavke r/d

Nabavke r/d realizuju se preko ugovora koje sa isporučiocima sklapa US SMO ili ugovora koje Pozadinska baza sklapa samostalno preko Odseka za nabavke i prodaju iz svog sastava. U sadašnjim uslovima saradnja Baze i US na ugovaranju r/d odvija se po tehnologiji prikazanoj u tabeli 3. Aktivnosti navedene u tabeli prihvatile su i Baza i US SMO.

U slučaju da Baza preko svog Odseka za nabavke i prodaju sama sklapa ugovore, ona preuzima sve aktivnosti koje su praktično iste.

Kontrola kvaliteta ugovorenih r/d

Iz pregleda aktivnosti prikazanog u tabeli 3 vidi se da ulazna kontrola kvaliteta r/d, tj. ocena i ispitivanje kvaliteta ugovorenih r/d nije predviđena, iako najčešće u ugovorima postoji klauzula o kvantitativnom i kvalitativnom prijemu r/d. U praksi se to svodi samo na kvantitativni prijem i vizuelni pregled, jer je ocena kvaliteta isporučениh r/d složen postupak vezan za mnoge probleme praktične i finansijske prirode. Ako kod isporučioaca postoji organizovana VKKP kao organ kontrole kupca, ulazna kontrola r/d nije potrebna i ne obavlja se jer VKKP permanentno prati stanje kvaliteta u toku same proizvodnje r/d.

Radi ilustracije problema vezanih za ocenu kvaliteta ugovorenih r/d svrsishodno je isporučioce r/d podeliti u tri grupe:

— grupu VKK predstavljaju isporučioци — proizvođači iz sastava namenske industrije koji imaju organizovanu *vojnu kontrolu kvaliteta* (međufaznu i/ili izlaznu);

— grupu IKK predstavljaju isporučioци (uglavnom domaći proizvođači) koji imaju organizovanu *internu fabričku kontrolu kvaliteta* i koji r/d pro-

Ugovaranje nabavke r/d

Red. broj	AKTIVNOSTI	Nosilac aktivnosti	Sarađuje
1	2	3	4
1.	Priprema za izradu specifikacija r/d, utvrđivanje stanja i utrošaka r/d, analiza realizacije isturenih specifikacija po tekućim ugovorima	PoB GŠ VJ	Jedinice i ustanove VJ, US SMO, TRZ
2.	Izrada specifikacija za nabavku r/d	PoB GŠ VJ	Jedinice i ustanove VJ
3.	Dostavljanje izrađenih specifikacija za nabavku r/d	PoB GŠ VJ	Jedinice i ustanove VJ
4.	Dostavljanje stava za ugovaranje i pokretanje referata za nabavku	PoB GŠ VJ	US SMO
5.	Analiza tržišta i dostavljanje izrađenih specifikacija potencijalnim dobavljačima	US SMO	PoB GŠ VJ
6.	Prijem ponuda od dobavljača, analiza cena i uslova isporuke	US SMO PoB GŠ VJ	Isporučioc
7.	Obrada ponuda i analiza cena	US SMO	PoB GŠ VJ
8.	Korekcija asortimana i količina	PoB GŠ VJ	US SMO
9.	Ugovaranje isporuke	US SMO	Isporučioc PoB GŠ VJ
10.	Dostavljanje ugovora PoB i primaocima r/d	US SMO	PoB GŠ VJ Primaoci
11.	Izdavanje potvrda o oslobađanju od plaćanja carine i poreza na promet	US SMO	Isporučioc
12.	Prijem r/d i distribucija po nalogima	PoB GŠ VJ	US SMO Primaoci
13.	Isplata računa za ugovorene i isporučene r/d	US SMO	Isporučioc
14.	Pokretanje eventualnih reklamacija na kvalitet i kvantitet isporučenih r/d	PoB GŠ VJ	Primaoci
15.	Rešavanje pokrenutih reklamacija	US SMO	PoB GŠ VJ Isporučioc
16.	Praćenje realizacije pokrenutih specifikacija, referata i ugovora u naturalnim i novčanim pokazateljima	PoB GŠ VJ US SMO	US SMO PoB GŠ VJ

izvode po važećim standardima (JUS, JAIS, DIN, GOST i sl.) i odgovarajućim rešenjima o osvajanju r/d koja su izdali TOC, TRZ ili odgovarajući instituti. Kvalitet r/d iz ove grupe trebalo bi da se prati duži period, a rezultati se sistematizuju radi dugoročnog praćenja ovih preduzeća u pogledu kvaliteta i eventualnog kasnijeg smanjenja broja kontrolisanih r/d na osnovu stvorene reputacije. Na taj način troškovi kontrole mogu biti značajno smanjeni;

— grupu BK predstavljaju isporučioци bez vlastite ili vojne kontrole kvaliteta, koji r/d nabavljaju uglavnom iz inostranstva na osnovu proizvođačkih deklaracija i sertifikata o tome da su r/d proizvedeni po standardima koji važe u zemlji isporučioца. Na ovu grupu dobavljača treba obratiti posebnu pažnju, naročito zbog činjenice da su u sadašnjim uslovima na tržištu prisutni i r/d koji u pogledu kvaliteta ne zadovoljavaju zahtevane kriterijume kao i sertifikati sumnjivog porekla. Rezervne delove nabavljene od ovakvih dobavljača trebalo bi svakako podvrgnuti ulaznoj kontroli po principu uzorka, pa čak i stoprocentnoj.

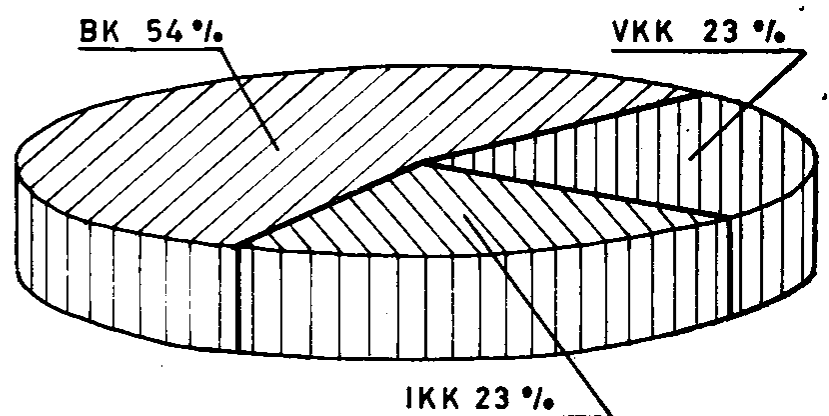
Relativni odnos ugovora sklopljenih sa isporučioциma iz ovih grupa u 1993. i 1994. godini, prikazan je na slikama 2 i 3, pri čemu je upoređivan samo broj sklopljenih ugovora, a ne i njihova novčana vrednost.

Vidi se da je u kritičnoj 1993. godini udeo grupe BK bio znatno veći u odnosu na 1994. godinu. Takvo stanje je posledica izuzetno teških uslova u domaćoj privredi i na tržištu koji su vladali 1993. godine, hiperinflacije i primoranosti da se r/d nabavljaju od raspoloživih dobavljača. Poboljšanje stanja u 1994. godini nastalo je zbog poboljšanja odnosa ponude i potražnje, osvajanja proizvodnje izvesnog broja r/d u privatnim i društvenim preduzećima i fabrikama namenske industrije u zemlji, zaustavljanja hiperinflacije i uvođenja ekonomskog programa Vlade SRJ, stabilizacije alterna-

tivnih kanala i selekcije isporučilaca koji r/d nabavljaju iz inostranstva preko alternativnih kanala.

Pitanje ulazne kontrole kvaliteta isporučenih r/d u opisanim uslovima naročito je kritično za skupe uvozne r/d, kao što su npr. magnetroni čija pojedinačna cena dostiže do 5000 USD, pretvarači slike za IC uređaje i sl. Za ovakve i slične r/d izbor isporučilaca jako je sužen, a dešavalo se da je naknadnim ispitivanjima utvrđivano da je čak polovina isporučenih količina bila neispravna. Tako, na primer, bilo je pokušaja isporuke elektronskih komponentata koje u funkcionalnom smislu zadovoljavaju, imaju potpuno iste oznake, ali po gabaritima ne zadovoljavaju, čime je ugradnja r/d u uređaje onemogućena. Pošto se radilo o isporučioциu iz jedne republike prethodne Jugoslavije može se sumnjati i u nameru proizvođača.

U ovakvim slučajevima, a naročito kada ispitivanja ne zahtevaju skupu opremu i visoke troškove i kad su isporučene količine male, vrlo je razumno izvršiti ulaznu kontrolu svih 100% r/d. O tome je nužno provesti detaljniju ekonomsko-tehničku analizu i preciznije definisati postupak pri ugovaranju i isporuci ovakvih r/d.



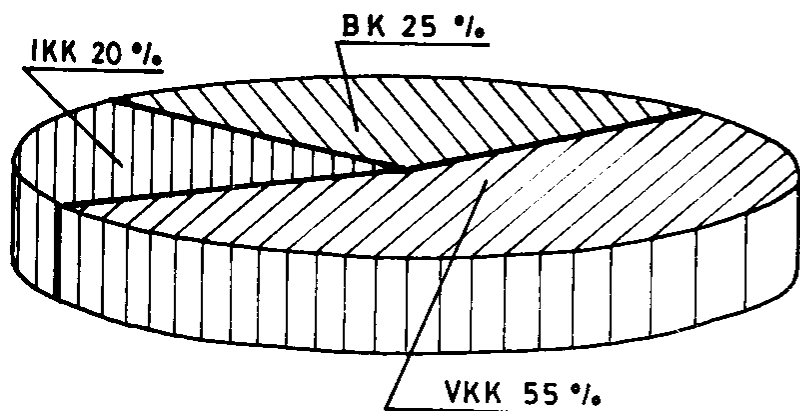
Sl. 2 — Prisutnost kontrole kvaliteta kod dobavljača r/d u 1993. godini

Može se zaključiti da u kriterijume za izbor isporučilaca r/d, pored uobičajenih, kao što su visina cene i spo-

sobnost poštovanja rokova isporuke, treba obavezno uzimati i:

— sposobnost garantovanja kvaliteta isporučenih r/d,

— sposobnost i spremnost isporučioaca za izvršenje ulazne kontrole kvaliteta isporučenih r/d.



Sl. 3 — Prisutnost kontrole kvaliteta kod dobavljača r/d u 1994. godini

Ocenu kvaliteta r/d moguće je vršiti na tri načina:

1. *Kod isporučioaca* — kada je predstavnik kupca stalno prisutan kod isporučioaca i može kontrolisati kvalitet r/d u svim fazama proizvodnje ili na izlazu iz nje, pa čak i sirovine od kojih se r/d izrađuju, tehnološki postupak i okruženje u kojem se r/d proizvode.

2. *Kod kupca* — putem ulazne kontrole, kada se r/d kontrolišu prilikom isporuke na ugovoreni način (slučajnim uzorkom ili 100% kontrolom).

3. *Kombinacijom prvog i drugog načina u različitim oblicima.*

Budući da je prvi način zastupljen u preduzećima namenske industrije, gde je kao organ kontrole kupca — VJ, prisutan predstavnik VKKP čiji je rad precizno regulisan propisima kao što su VKK-4, VKK-8 i sl., i čiji kvalitet rada nije sporan, potrebno je detaljnije objasniti ocenu kvaliteta kod kupca.

Uticaj kvaliteta r/d na ispravnost i pouzdanost NVO nameće opravdan zahtev za ulaznom kontrolom kvaliteta

r/d u slučajevima kad VJ nema kod isporučioaca svog predstavnika iz sastava VKKP, ili isporučilac nema uspostavljen i verifikovan SQ 9000. Kupac u ovom slučaju primenjuje ulaznu kontrolu kvaliteta kao preventivnu meru.

Ulazna kontrola kvaliteta principiјelno obuhvata sledeće aktivnosti:

1. *Identifikacija r/d* — vrši se pomoću pratećih dokumenata uz isporuku i vizuelnog pregleda radi prepoznavanja proizvoda.

2. *Utvrđivanje karakteristika proizvoda koje treba kontrolisati* — vrši se na osnovu zahteva postavljenih isporučioacu posredstvom: specifikacije, referata za nabavku, konstrukcione i tehnološke dokumentacije, ugovora i plana kontrole usaglašenog između kupca i isporučioaca.

3. *Izbor vrste i načina kontrole* — obuhvata izbor metoda i postupaka kontrole karakteristika r/d koje mogu biti atributivne i numeričke. Karakteristike r/d i njihova klasifikacija po važnosti treba da imaju presudan uticaj na izbor vrste kontrole. Problem kontrole rešava se u fazi ugovaranja, a ako to nije slučaj treba koristiti sopstvene planove kontrole. U osnovi, postoje tri načina kontrole kvaliteta r/d na ulazu:

— prihvatanje ulaznih r/d kontrolom dokumenata (atesti, sertifikati, potvrde i sl.),

— kontrola uzorkovanjem na osnovu JUS № 029,

— stoprocentna kontrola.

Koji od navedenih načina će biti primenjen u direktnoj je vezi sa kvalitetom isporučioaca (njegovom reputacijom u pogledu kvaliteta) i klasom funkcionalnosti, tj. značajem r/d.

4. *Kontrolisanje utvrđenih karakteristika r/d na uzorku ili isporuci* — zavisi od primenjenih metoda kontrole, obrade podataka, broja serija u isporuci, broja r/d u seriji i kontinuiteta isporuka.

5. *Primena plana kontrole* — nakon početne provere karakteristika r/d, plan kontrole kvaliteta uzorkovanjem može se menjati na jedan od sledećih načina:

— od normalne ka pooštrenoju kontroli,

— od pooštrene ka normalnoj,

— od normalne ka redukovanoj.

6. *Donošenje odluke o kvalitetu r/d na ulazu u skladište* — određuje se status r/d (kvalitetan — prihvata se; nekvalitetan — vrši se reklamacija, odbija se, doručuje se i sl.).

U zavisnosti od veličine troškova ulazne kontrole r/d, prilikom ugovaranja treba posebno voditi računa i nastojati da oni budu ugovoreni na najpovoljniji način za VJ.

Kvalitet isporučenih r/d treba, prvenstveno, ocenjivati u nezavisnim institucijama koje su za to osposobljene, kao što su TOC, TRZ, ili odgovarajući instituti, što je predmet ugovaranja između kupca i isporučioaca.

Ulazna kontrola kvaliteta r/d kod kupca se, u principu, organizuje na prethodno opisani način. Savremene tendencije kontrole kvaliteta proizvoda i r/d, teže da se kontrola kvaliteta iz sistema kvaliteta kupca prenosi u sistem obezbeđenja kvaliteta isporučioaca. Ipak, samo postojanje sistema kvaliteta isporučioaca ne mora biti i dovoljan uslov za nivo kvaliteta koji kupac zahteva.

Ovakav pristup, na izgled komplikovan, u ovakvoj situaciji predstavlja najpovoljnije rešenje za obezbeđenje od ulaska nekvalitetnih r/d u skladišta VJ. U regularnim uslovima opšti izlaz je, svakako, u nabavljanju r/d od proizvođača koji imaju uspostavljen sistem kvaliteta, odgovarajuće kontrole kvaliteta i koji garantuju kvalitet r/d od samog početka proizvodnje. Taj

put, svakako, vodi na spoljnopolitičkom planu preko ukidanja sankcija i trgovinskog embarga, a na domaćem privrednom planu preko usvajanja sistema kvaliteta definisanog međunarodnim standardima ISO 9000 i njegove verifikacije koju obavljaju ovlašćene institucije. Usvajanje ovih standarda stvara uslove za obezbeđenje zahtevanog kvaliteta proizvoda, a zatim i osnova za uvođenje koncepta potpunog upravljanja kvalitetom (TQM).

Zaključak

Pozadinska baza GŠ VJ je nosilac snabdevanja VJ rezervnim delovima. U VJ dominira politika centralizovanih nabavki r/d.

Zbog poznatih uslova nabavke r/d koji danas vladaju, embarga i ekonomske blokade, radi obezbeđenja potrebnih r/d, VJ je prinuđena da nabavlja r/d od različitih isporučilaca.

Zbog značajnih novčanih sredstava koja se angažuju za nabavku r/d i zbog direktnog uticaja kvaliteta nabavljenih r/d na ispravnost i pouzdanost TMS, a time i na borbenu gotovost jedinica, od posebnog je značaja da se pri ugovaranju i isporukama r/d, uz pomoć ulazne kontrole, spreči ulazak r/d neodgovarajućeg kvaliteta u skladišta VJ.

Budući da je neizvesno koliko će dugo potrajati neregularni uslovi nabavke r/d od različitih dobavljača, ulaznoj kontroli kvaliteta r/d kao preventivnoj meri mora se posvetiti daleko veća pažnja. U tom smislu, od interesa za VJ je preispitivanje mogućnosti institucija kao što su TOC, TRZ, instituti na planu organizacije i izvođenja ulazne kontrole, kao i svih subjekata u procesu ugovaranja i isporuke r/d (US SMO, Pozadinska baza).

U tehnologiju ugovaranja nabavki r/d, datoj u tabeli 3, potrebno je uk-

ljučiti i ulaznu kontrolu kvaliteta r/d, naročito za slučajeve ugovaranja sa isporučiocima iz grupe BK. Pri ugovaranju treba decidno koristiti odredbe SNO 0477.

Radi standardizacije ugovaranja i zaštite kupca u smislu obezbeđenja kvaliteta r/d, potrebno je detaljno proučiti standarde JUS ISO 9001, 9002, 9003.

Literatura:

- [1] Savezni zavod za standardizaciju: Serija standarda JUS ISO 9000, Beograd 1991—1993.
- [2] K. Ishikawa: What is quality control? The Japanese Way, New York, 1985.
- [3] J. Radulović: Izbor i provera podobnosti isporučilaca, Kvalitet 7—8, Beograd.

- [4] R. Dedić, J. Crnobarac: Ocenjivanje kvaliteta od strane kupca, Naučno-stručni skup — Kvalitet u namenskoj industriji i VJ, Divčibare, maj 1995. godine.